

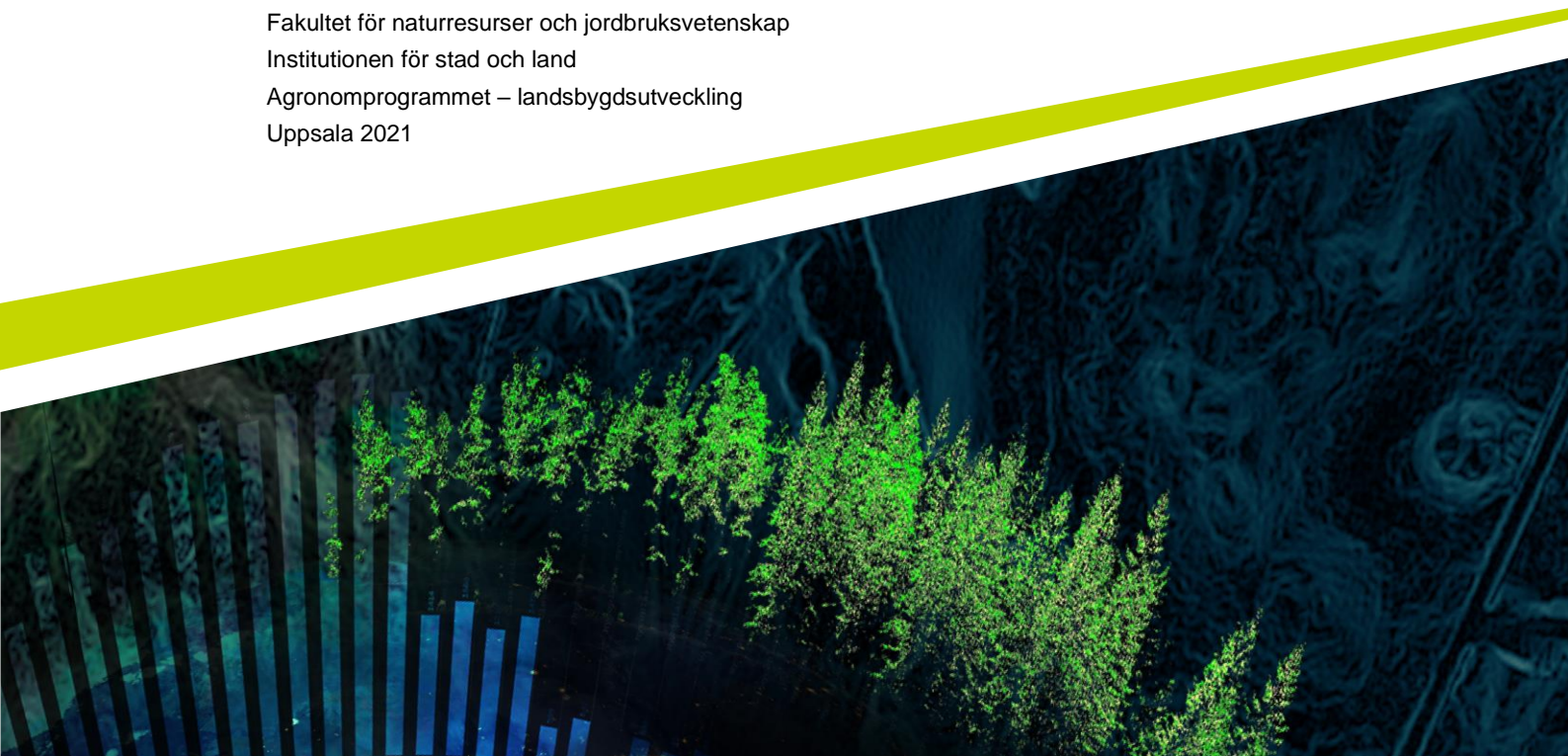
Egen ull värmer bäst

– En undersökning av organiseringen kring svensk ull

One's own wool warms the best - A study of the organization around Swedish wool

Lovisa Andersson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2021

Egen ull värmer bäst – En undersökning av organiseringen kring svensk ull

One's own wool warms the best - A study of the organization around Swedish wool

Lovisa Andersson

Handledare: Katarina Pettersson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0888

Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling

Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2021

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Nyckelord: fårnäring, svensk ull, ullhantering, organisering, Leavitts öppna systemmodell, förändringsagent, Sverige

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Denna uppsats undersöker vilka hinder och åtgärder som finns i organiseringen kring svensk ull samt undersöker vad som behövs för att kunna skapa en gemensam organisation kring ullen. Studiens empiri baseras på intervjuer med personer som på olika sätt är kopplade till svensk ull och som representerar olika delar av ullens väg från gård till försäljning av färdig produkt. Analysen genomfördes med hjälp av organiseringsteorin Leavitts öppna systemmodell kompletterad med teori om förändringsagenter. Resultatet visade att de finns flertalet hinder av olika karaktär och att prioriteringsordningen på dessa hinder och åtgärderna av de varierade beroende på vem som intervjuades. Analysen påvisade också att det inte finns något tydligt ansvarstagande eller någon ansvarsfördelning mellan aktörerna. Ett steg för att överkomma dessa hinder visade sig vara en gemensam medlemsorganisation, då det möjliggör ett mer enhetligt arbete i åtgärdandet av dessa hinder. En gemensam organisation skulle också inkludera fler aktörer och öka representationen av svensk fårnäring. För att på bästa sätt kunna bilda denna organisation behövs en ytterligare part som kan fungera som en processledare likväl som en sammanhållande länk mellan alla aktörer. Resultatet visade också att ett av dessa hinder, avsaknaden av ett klassificeringssystem, inte nödvändigtvis är så stort som det framförts i tidigare forskning och diskussioner inom branschen.

Nyckelord: fårnäring, svensk ull, ullhantering, organisering, Leavitts öppna systemmodell, förändringsagent, Sverige

Abstract

This paper outlines and examines obstacles within the process of organizing Swedish wool, and further evaluates and proposes potential solutions to minimize their impact. The paper also examines what needs to be done to be able to create a common organization for this resource. Interviews with people who all have different interests in Swedish wool was done to provide a broader understanding of the subject. Majority of the people interviewed were sheep farmers. By using the Leavitts system model supported by a change agent, several obstacles as well as several solutions was revealed. The obstacles and solutions depended on the individual being interviewed. The analysis also showed that there was a lack of responsibility amongst these people. It was found that a common organization would be the best way to solve these obstacles as well as involving more people in the matter. To be able to create this organization an additional role is needed in the process, both as a process leader as well as a link between the different interests within Swedish wool. The results also showed that one of the obstacles, a common classification system, might not be as important as earlier research has suggested.

Keywords: sheep husbandry, Swedish wool, wool management, organization, Leavitts system model, change agent, Sweden

Förord

Stort tack till alla er som har ställt upp på intervjuer och samtal, både medverkande informanter men också Erik, Lotta, Gudrun och Darryl som inte finns med i uppsatsen. Det hade bokstavligen talat inte blivit någon uppsats utan er hjälp. Ni får skicka faktura sen.

.

Innehållsförteckning

Förkortningar	12
1. Inledning.....	13
1.1. Syfte och frågeställningar	13
1.2. Tidigare forskning	14
1.3. Avgränsningar	14
2. Bakgrund	16
2.1. Deltidsjordbrukets Sverige.....	16
2.2. Fårnäringens två ben – bete och slakt	16
2.2.1. Bete.....	16
2.2.2. Slakt- kött och skinn.....	17
2.3. Klippning	18
2.4. Engagemang kring svensk ull.....	19
2.4.1. Svenska Fåravelsförbundet	19
2.4.2. Projekt och företagande.....	19
3. Teorier och teoretiska modeller	21
3.1. Leavitts öppna systemmodell	21
3.2. Förändringsagent	22
4. Metod	23
4.1. Intervjumetoder.....	23
4.2. Urval	24
4.3. Intervjuer.....	25
4.3.1. Fårägarna	26
4.3.2. Icke fårägare	27
5. Analys och resultat	28
5.1. Vilka hinder identifieras och vilka åtgärder presenteras av de olika aktörerna?29	
5.1.1. Klippningen av fåren	30
5.1.2. Underskott på ullstationer	31

5.1.3.	Klassificeraren om klassificering.....	32
5.1.4.	Två spår på samma spelplan.....	33
5.1.5.	Försäljningskanaler.....	33
5.1.6.	Kunskap och information	34
5.2.	Råder någon typ av ansvarsfördelning?.....	35
5.2.1.	Vem ska stå för notan?.....	35
5.2.2.	Lön för mödan.....	37
5.3.	Vad saknas för att kunna skapa en organisation?	38
5.3.1.	Ullmäklaren- förändringsagenten?.....	39
6.	Avslutande diskussion	41
6.1.	Svensk ull- en branschorganisation?	42
7.	Referenser.....	44
Bilaga 1	47

Förkortningar

SF	Svenska Fåravelsförbundet
SWI	The Swedish Wool Initiative
ANS	A New Sweden
LRF	Lantbrukarnas Riksförbund

1. Inledning

De senaste åren har intresset kring svensk ull väckts ur sin dvala. Minst sagt. I slutet av 2017 kom en artikel i Svenska Dagbladet där branschorganisationen Svenska Fåravelsförbundet uppmärksammade att ”fårull för miljoner” hamnade på tippen (Cederblad 2017). Detta grundade sig i det faktum att drygt 800 ton av totalt ca 1200 ton producerad svensk ull gick till spillo. Dessa siffror fick fortsatt stort genomslag i media (Sveriges Radio 2018).

Men det tog inte slut där, snarare tvärtom. Proppen drogs ut och efter följde en strid ström av initiativ och engagemang från en rad aktörer, alla med olika intressen för och koppling till den svenska ullen. Flertalet projekt har hunnits starta, genomföras och läggas ner under dessa år. Även företag har startats upp med försäljning av svenska ullprodukter för både människor och djur (Svenska Fåravelsförbundet 2020). Sedan 2016 har också ullsvinnet minskat markant, från att endast en fjärdedel togs tillvara är det nu uppe i nästan 50 procent (Svenska Fåravelsförbundet 2021).

Det är alltså inget underskott på varken initiativ, intresse och engagemang kring den svenska ullen. Företag, organisationer, myndigheter, högskolor och universitet har alla varit delaktiga i de senaste årens uppsving och är det fortfarande. Och hos de alla råder konsensus att den svenska ullen är en outnyttjad resurs som bör tas om hand om. Det råder heller ingen brist på ullens potential och användningsområden tack vare nya innovationer. Men hur ser egentligen organiseringen ut kring den svenska ullen? Vilka brister finns i organiseringen och hur ser situationen ut för de olika aktörerna som är involverade?

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka organiseringen av tillvaratagandet av svensk ull, vilka hinder och åtgärder som finns samt att utröna vad som behövs för att kunna skapa en gemensam organisation.

1. Vilka hinder identifieras och vilka åtgärder presenteras av de olika aktörerna?
2. Råder någon typ av ansvarsfördelning?
3. Vad saknas för att kunna skapa en organisation?

1.2. Tidigare forskning

I sin uppsats skriver Sjösvärd (2020) att fokus på ull försvann i samband med att Sverige under 1800-talet valde att rikta sin produktion på kött. Jämfört med länder som Storbritannien och Norge som har vidhållit ull som en produktionsgren. Sjösvärd (2020) skriver även att det saknas ekonomiska incitament att ta hand om ullen, jämfört med exempelvis Norge där fårägaren får statliga bidrag för att ta hand om ullen.

Eriksson & Sjöling (2018) har skrivit en uppsats om svensk ull där de undersökte möjligheter och hinder att ta tillvara på den svenska ullen med fokus på att skapa mervärde. De hinder som synliggjordes var bland annat en avsaknad av ett klassificeringssystem för ullen, brist på kunskap samt att det inte fanns ett gemensamt mål.

I sin förstudie konstaterar Behaderovic och Zalkat (2018) att det finns flertalet orsaker till att så lite ull kommer till användning. Författarna nämner bland annat låg lönsamhet för fårägarna och brister i värdekedjan. Likaså lyfter författarna det faktum att svenska besättningar är små i storlek vilket försvårar att få ihop stora volymer av jämn kvalitet.

Min egen forskning kommer också den undersöka vilka hinder som står i vägen för tillvaratagandet av svensk ull, däremot kommer denna uppsats att se på dessa hinder och de åtgärder som presenteras ur ett organisatoriskt perspektiv. Detta för att se huruvida en gemensam organisation kan bildas för att gynna tillvaratagandet av svensk ull för alla berörda parter. Denna uppsats kommer också kunna ha en utvärderande funktion för att se om de hinder som presenterades i tidigare forskning fortfarande består.

1.3. Avgränsningar

Denna uppsats syftar endast till att undersöka tillvaratagandet av den svenska ullen. Fokus ligger på den ullen som representerar den största volymen slängd ull,

hädanefter presenterad som korsningsull och köttrasull. Uppsatsen behandlar främst tidsperioden 2016 – 2021. De fårägare som medverkar i uppsatsen har sina gårdar belägna i Uppland samt i Medelpad.

2. Bakgrund

2.1. Deltidsjordbrukets Sverige

I Sverige finns idag nästan 60000 jordbruksföretag och det är tydligt att det är de mindre jordbruken som dominerar. Flest företag finns registrerade i spannen mellan 2 – 20 ha åkermark och drygt 22000 av jordbruksföretagen är klassade som småbruk (Jordbruksverket 2020), det vill säga jordbruk som kräver mindre än 400 arbetstimmar per år (Karlsson 2017). Denna statistik är också representativ för fårnäringen.

I Sverige finns idag drygt 500000 får fördelade på närapå 8000 företag. 85% av alla företag har besättningar (antal djur) på max 50 djur. Medelstorleken på dessa besättningar ligger dessutom på 10 – 24 djur. Resterande 15% befinner sig på spannet 50 djur och uppåt vilket gör att det är svårt att avgöra om vad medelstorleken är hos dessa. (Grönvall 2021).

Utifrån denna statistik går det att konstatera att den absoluta majoriteten av fårgårdarna är små verksamheter, som bedrivs på sidan av antingen ett förvärvsarbete eller andra verksamheter på själva gården i form av jordbruk eller skogsbruk. Det är få gårdar i landet som baserar hela sin verksamhet på fåren och som disponerar hela sin tid utefter den.

2.2. Fårnäringens två ben – betete och slakt

2.2.1. Bete

Betet är en bärande del av verksamheten inom fårnäringen då det genererar inkomster i flera bemärkelser. Ett bra betete innebär bättre tillväxt hos lammen och ger därmed bättre avräkning (betalning) vid slakt. Även själva betetet i sig ger intäkter

för fårägaren genom de så kallade miljöersättningar som betalas ut av Jordbruksverket genom Landsbygdsprogrammet. Landsbygdsprogrammet i sin tur är finansierat av Europeiska Jordbruksfonden. Detta är alltså ersättningar som Sverige, genom medlemskapet i EU, kan ta del av (Jordbruksverket 2021).. Miljöersättningarna är ett incitament att sköta sina betesmarker och beroende på vilken typ av mark det är varierar storleken på ersättningen. Om man har dessa typer av marker i sin ägo och har intresse av att underhålla dem, är får en bra lösning för att klara av skötseln. Till skillnad från nötkreatur kan får tack vare sin mindre storlek beta på marker som är känsliga för påfrestningar (ibid.). Det ter sig därför naturligt att i Västra Götaland där antalet får och fårföretag är som högst, också är ett av de geografiska områden som har flest hektar betesmarker och ängsmarker i landet (Jordbruksverket u.å.). För att få ersättningar krävs det att den sökande uppfyller de krav och villkor som finns från Jordbruksverket. Detta medför att fårägarna åtar sig att se till att dessa krav efterföljs (Jordbruksverket 2021).

2.2.2. Slakt- kött och skinn

Man behöver inte backa särskilt långt tillbaka i tiden för att hitta exempel på när ull var en viktig del av den svenska fårnäringen. Som Sjösvärd (2020) skriver i sin uppsats skedde den stora förändringen av fårnäringens grenar i samband med att Sverige fick ett frihandelssystem under sena 1800-talet. I och med detta öppnades världen upp och man valde att importera ull från länder som Australien och Argentina istället för att producera den själv. Sedan dess har fårnäringens fokus legat på att föda upp lamm för kött (ibid.). Köttet är slutprodukten och för att få en bra slutprodukt är det flera parametrar som spelar in, där avel är en av dessa. Detta har medfört att man idag pratar om ”köttraser” gällande får. Det finns utmärkande egenskaper hos dessa raser och dessa är primärt god tillväxt och muskelansättning hos lammen (Sjödén et al. 2007). På grund av detta har fokus på ullens kvalitet och egenskaper åsidosatts i avelsarbetet (ibid.). I Sverige är det vanligt med korsningsavel, detta för att kombinera de bästa egenskaperna hos olika raser. Dessa egenskaper kan vara lätta lamningar, bra hälsa, goda modersegenskaper och tillväxt, alla otroligt viktiga faktorer för att få en lyckad produktion (ibid.). Detta medför att majoriteten av besättningarna i Sverige består av kötttrasdjur som dessutom många gånger är korsade (Svenska Fåravelsförbundet 2021). Man får alltså en ull som inte har ”rätt” kvalitet och som genom korsningsaveln också innebär en blandad kvalitet.

Flertalet fårägare väljer också att ta hand om skinnen på lammen för vidare försäljning. Dels kan enbart skinnen, alltså själva nappan, användas men framförallt handlar det om skinnen med ullpälens på. Här har ullens tekniska egenskaper inte alls samma betydelse som när enbart ullen ska användas som ett material i produkter

och i tillverkning. Ett skinn ska vara estetiskt tilltalande och ha god komfort, något som alla fårraser kan uppfylla. Däremot är vissa skinn vanligare än andra, till exempel Gotlandsfåret som är väldigt populärt med sina glansiga ljusgrå lockar (Sjödin et al. 2007). De allra flesta människor har nog någon gång sett detta skinn ligga i en soffa eller hänga över en stolsrygg.

2.3. Klippning

I Sverige är det lagstadgat krav på att får ska klippas varje år, max 12 månader får passera mellan klipptillfällena (Jordbruksverket 2011). Detta innebär att lamm som slaktas innan de blivit 12 månader inte omfattas av detta krav (hälften av landets slaktlamm klipps ändå innan slakt (Svenska Fåravelsförbundet 2017)). Många fårägare väljer dock att klippa sina avelsdjur (tackor och baggar) två gånger om året, vid installning efter betesperioden (höst) samt innan lamningen (vinter/tidig vår). Klippning omfattas av Jordbruksverkets djurskyddsbestämmelser då en välskött ullpäl är en viktig del för välmående djur. Klipps inte ullen riskerar inte bara smuts och skräp att fastna utan ökar även risken för flug- och parasitangrepp samt infektioner. Likaså inför lamningen är det viktigt med en kortklippt ull för att underlätta god hygien vid lamning men även för lammen själva då det är svårt för dem att dia när spenarna är dolda i ullen (Gård och Djurhälsan 2019).

Ett vuxet får producerar ca 2 kg ull per år förutsatt att det klipps två gånger per år medan ett lamm som föds upp till slakt hinner producera ca 1 kg ull (Svenska Fåravelsförbundet 2017). Det finns dock vissa fårraser som inte behöver klippas i samma utsträckning, exempelvis Dorper-får som istället fäller ullen (Svenska Fåravelsförbundet 2010).

Eftersom djuren i Sverige spenderar en stor del av året inomhus, med strö och halm som liggunderlag blir det stor skillnad mellan sommar/höst-ullen och vinter/vår-ullen (Jordbruksverket 2021). Den förstnämnda ullen klipps efter att fåren gått ute under betesperioden vilket innebär att det inte alls är samma mängd ströinblandning i ullen. Under vinterklippningen har djuren stått inne på stall en längre period och det har därför hunnit fastna mycket strö och skräp i ullen. Det skiljer sig på så vis väldigt mycket i kvalitet mellan dessa två sorters ull och det begränsar också användningsområden för vinter/vår-ullen (Sjödin et al. 2007).

När fåren klipps av en professionell klippare går arbetet likt ett löpande band. Klipparen håller ett högt tempo där man som fårägare får fösa fram fåren till klipparen samt hålla rent från den ull som samlas på marken. Att klippa får är ett fysiskt krävande arbete och dessutom tekniskt svårt att utföra vilket gör att även de

med små besättningar många gånger väljer att ta in hjälp. Vid själva klipptillfället krävs det att fårägaren ser till att själva arbetsplatsen är dräglig för fårklipparen. Är avsikten att spara ullen gäller det att den klippta fällen inte hamnar i ströbädden utan att det finns utrymme att lägga den på en ren plats likaså att klipparen har en ren plats att arbeta på (Svenska Fårklipparförbundet u.å.).

2.4. Engagemang kring svensk ull

2.4.1. Svenska Fåravelsförbundet

Svenska Fåravelsförbundet (SF) är en rikstäckande medlemsorganisation för svenska fårägare med ca 2300 medlemmar (de Wit 2021). Förbundet ger bland annat ut medlemstidningen "Fårskötsel". Intresset för ull har sedan länge varit stort inom förbundet men det har kommit och gått i omgångar. 1997 inleddes diskussioner och projekt kring hur man skulle öka tillvaratagandet av den svenska ullen på en industriell nivå och inte enbart inom det småskaliga hantverket (Lindberg 2005). Därefter har det återkommande under åren diskuterats och engagerats kring ullen som en outnyttjad potential inom den svenska fårnäringen. Artikeln som publicerades av Svenska Dagbladet (Cederblad 2017), tillsammans med förbundets dåvarande ull- och skinnansvarige Claudia Dillmann, om att stora mängder ull slängs bort, var alltså inget nytt under solen, men det fick ett genomslag som nådde utanför fårnäringens gränser på ett sätt som inte gjorts tidigare. Efter detta har SF haft en viktig roll i att både driva och informera kring många av de projekt och initiativ som uppkommit.

2.4.2. Projekt och företagande

Hösten 2018 drev Hushållningssällskapet Halland tillsammans med bland annat region Halland projektet "Ull som resurs" i syfte att kartlägga ullen i Halland och på så vis "öka nyttjandet" av ullen (Behaderovic & Zalkat 2018).

Mellan 2019 - 2020 drev LRF Kött och Svenska Fåravelsförbundet med flera projektet "Cirkulära Yllekläder" (Svenska Fåravelsförbundet 2020) med syfte att skapa ekonomi i svensk ull. Projektet resulterade bland annat i två klädesplagg, skapade av Filippa K och Röjk Superwear som också deltog i projektet.

Projektet ”Gotland Grey” syftar till att få upp användningen av ullen från Gotlandsfåren på en mer industriell skala genom att hitta fler användningsområden för ullen, oavsett kvalitet (de Wit 2021).

Företag har också startats med avsikt att använda denna outnyttjade och förbisedda resurs. För att nämna några; CC Wool, som gör produkter till häst och hund, har utvecklat en lyckad affärsidé där de likt ett slutet kretslopp sköter både klippning, insamling, förädling samt försäljning (CC Wool). Klädföretaget A New Sweden har valt att enbart ta fram produkter i svensk ull och använder sig av den korsningsull som tidigare många gånger slängts (A New Sweden u.å.).

Projektet Swedish Wool Initiative startade 2020 i Axfoundations regi med syfte att i slutändan ”bidra till visionen att noll procent av ullen går till spillo och bygger på det tidigare projektet ”Cirkulära Yllekläder”. Axfoundation är en icke-vinstdrivande organisation. Ett av deras mål är att skala upp användningen av svensk ull till en mer industriell nivå. Projektet samarbetar med flertalet aktörer som representerar flera olika branscher¹ (Axfoundation u.å.)

Sedan 2019 finns Ullförmedlingen, en digital marknad där fårägarna har möjlighet att annonsera ullen de vill sälja och där även kunderna kan annonsera efter den ull de vill köpa. Ullförmedlingen startades som ett projekt finansierat av Upplandsbygd lokalt ledd utveckling samt Jordbruksverket (Landsbygdsfonden). Ullförmedlingen är kostnadsfritt (Ullförmedlingen u.å.).

Ännu en aktör som varit drivande är Nämnden för Hemslöjdsfrågor som bland annat har varit med och grundat Baltic Wool Cooperation som är ett samarbete mellan Polen, Sverige samt Estland med syfte att ”bygga nätverk och inventera ullindustrier kring Östersjöregionen” (Nämnden för Hemslöjdsfrågor u.å.).

¹ Axfoundation, Filippa K, Tiger of Sweden, Fjällräven, Smart Textiles, Science Park Borås, Linnea Eklund, CC Wool, Ullcentrum, Ullkontoret, Tomas Olsson Norrby gård, LRF, Svenska Fårklipparförbundet, IVL Svenska Miljöinstitutet, Chalmers Industriteknik, TrusTrace
Referensgrupp: Animalia och Norilia (Norge)

3. Teorier och teoretiska modeller

Då uppsatsens syfte är att undersöka vilken typ av organisering som finns kring den svenska ullen samt undersöka möjligheter för skapandet av en gemensam organisation, faller det sig naturligt att det teoretiska ramverk som uppsatsen lutar sig mot är sprunget ur just organisationsteori. Den teori jag har valt behandlar en befintlig organisation- något som inte finns för svensk ull. Men i och med att syftet delvis består av att undersöka möjligheterna för att bilda en gemensam organisation fungerar denna teoretiska modell likt en guide för att se vad en organisation består av och behöver bestå av, för att därmed kunna klargöra vad som saknas i dagsläget för den svenska ullen.

3.1. Leavitts öppna systemmodell

Under 1960-talet presenterade amerikanen H J Leavitt en ny organisationsmodell, den öppna systemmodellen och i boken "Organisationsteori: struktur- kultur-processer" beskriver författarna modellen som ett "planeringsverktyg" (Bakka et al. 2006:273) vid genomförande av en organisationsförändring. Den kan liknas vid en slags manual inför att en organisation på olika sätt ska genomgå en förändring. Det hela grundar sig i Leavitts syn på en organisation som ett dynamiskt system snarare än en hierarkisk ordning. Utifrån Leavitts modell består en organisation av fyra olika komponenter som alla interagerar med och är beroende av varandra. Dessa fyra är uppgifter, strukturer, verktyg och teknologi samt aktörer (Bakka et al. 2006).

Uppgiftskomponenten förklaras som det organisationen ämnar utföra eller producera. Exempelvis kan en organisations uppgifter bestå av att tillhandahålla olika tjänster, skapa produkter likväl som rekrytering av nya medarbetare. Uppgifterna definierar på ett sätt vad organisationens verksamhet består av (ibid.).

Om uppgifter innebär vad en organisation gör är strukturer snarare vilka som gör det, alltså vad och vem organisationen består av. Exempelvis kan det vara arbetsposter och arbetsfördelningen mellan dessa, såsom en ekonomiavdelning som har ansvaret över ekonomin (ibid.).

När Bakka et al. (2006) beskriver komponenten verktyg och teknologi utifrån Leavitts systemmodell talar de om bland annat arbetsprocesser och procedurer

likaså lokaler och datasystem. Alltså vilka medel som finns att tillgå för att aktörer ska kunna utföra uppgifter. I en senare version av Leavitts modell som Bakka et al. (2006) presenterar, Leavitt – Ry – modellen, har denna komponent fått en ny innebörd i form av informations- och styrningssystem.

Aktörer är ett annat ord för organisationens medarbetare och är alltså de som utför själva uppgifterna, detta inom organisationens struktur och med hjälp av de verktyg och den teknologi som finns att tillgå.

3.2. Förändringsagent

Bakka et al. (2006) introducerar i samband med sin utveckling av Leavitts modell en ny komponent: förändringsagenten. Vid förändringar inom en organisation kan agenten ses som den som leder processen och som dessutom kopplar ihop de resterande komponenterna. Bakka et al. (2006) framhåller att många gånger kan det vara en hierarkisk styrning och agenten representeras då av en organisations ledning. Men som Lunenburg (2010) beskriver det kan också vara en extern part, likt en konsult. Agenten arbetar alltså inom systemmodellen vilket gör att den måste ta i beaktning hela modellens grundtanke, att alla komponenter är beroende av varandra, vilket i sin tur medför att förändring för en komponent innebär förändring för alla komponenter. Bakka et al. (2006) tillskriver förändringsagenten tre olika uppgifter- kartläggning och analys till varför förändringen sker, planering av vilken komponent som ska förändras samt delaktighet genom hela processen. Det kan låta paradoxalt att peka ut vilken komponent som ska förändras när modellens grundtanke bygger på att ingen förändring sker isolerat, författarna talar istället därför om en startåtgärd (Bakka et al. 2006), alltså hos vilken av komponenterna organisationsförändringen initieras.

4. Metod

4.1. Intervjumetoder

Strukturen på intervjuerna skilde sig åt beroende på vilken informant det gällde. Som Teorell och Svensson (2007) beskriver är graden av struktur på intervjun en viktig parameter, både i utformandet av frågorna och på sättet de ställs till informanten. Strukturen har en direkt inverkan på informantens svarsutrymme i intervjun och det är därför upp till mig som författare av frågorna att välja strukturgrad beroende på vad man vill att intervjun ska generera för typer av svar (ibid.). Författarna Kvale och Brinkmann (2009:146) lyfter också vikten av struktur och beskriver i sin bok en "intervjuguide", ett slags manus för respondenten att följa under intervjun som beroende på strukturgrad är mer eller mindre detaljerat.

Frågorna som ställdes till fårägarna utgick alla från samma frågeformulär där två avsnitt skilde sig åt beroende på om fårägaren kastade ullen eller tog hand om den. Gemensamma frågor berörde storlek på besättning (antal djur) samt frågor kring drift och verksamhet (se bilaga 1). Anledningen till att frågorna till fårägarna baserades på samma frågeformulär grundade sig i tanken om att se eventuella mönster kopplade till huruvida ullen på gården slängdes eller inte. Teorell och Svensson (2007:91) skriver att "ögat är mer pålitligt än örat" i fråga om enkätstudier och denna situation kan ses som en kombination av enkät och intervju. Intervjuerna med fårägarna hade troligen kunnat genomföras i form av en enkätstudie istället. Som Teorell och Svensson (2007) skriver är enkät en slags intervju utan någon som ställer frågor och kan generera samma svar beroende på utformningen av frågorna. Det var i detta fall mitt eget intresse som styrde valet att genomföra intervjuer då jag personligen upplever själva intervjusituationen som väldigt givande och intressant. Det visade sig dessutom i efterhand att intervjuerna med fårägarna genererade svar som inte hade blivit synliggjorda vid en enkätstudie och som har haft en viktig roll för uppsatsens empiri.

För resterande informanter användes en semistrukturerad intervju metod då den öppnar upp för möjligheten att låta informanterna snarare diskutera kring ämnet än att enbart besvara frågorna, som Kvale och Brinkmann (2009) skriver ger öppna frågor ofta innehållsrika svar. Genom att använda denna metod fanns det också utrymme att kompensera upp för bristande kunskap hos mig som författare då informanten ges utrymme att diskutera aspekter av ämnet som inte blivit synliga i efterforskning och förberedelse inför intervjuerna. Vilket leder in på det Kvale och Brinkmann (2009:154) beskriver som ”konsten att ställa följdfrågor”, alltså att kunna snappa upp det informanten säger och ställa en ny fråga på det. En mer halvstrukturerad intervju ger alltså både utrymme för öppna frågor samt följdfrågor (Kvale & Brinkmann 2009).

4.2. Urval

Min tanke när jag valde vilken typ av informanter jag skulle kontakta, var att få en heltäckande bild av situationen. Detta gjordes genom att titta på vilka aktörer som har varit aktiva i frågan kring tillvaratagandet av svensk ull under tidsperioden 2016 - 2021. Tanken var att få med representanter från alla delar av ullens kedja: gården, mellanleden och slutförädling. Dock finns det fortfarande flera aktörer som inte är representerade i min uppsats. Ingen fårklippare finns med bland intervjuerna, trots deras oundgängliga roll i tillvaratagandet av ullen och likaså medverkar ingen representant från spinnerier eller tvätterier. Orsakerna till detta är dels att det inte har funnits tid för att intervjua fler personer, dels begränsningarna i uppsatsens omfång. Det har varit ett aktivt val av mig som författare att inkludera flera fårägare i min empiri, då det hela tiden har varit viktigt för mig att låta deras perspektiv komma fram. Detta har i sin tur medfört att utrymmet för inkludering av andra aktörer inom svensk ull har begränsats. Jag har däremot haft kontakt med två fårklippare, ordförande för Svenska Fåravelsförbundet samt en representant från Hushållningssällskapet Gotland, alla olika aktörer inom svensk ull. Dessa personer finns inte presenterade i min empiri men har däremot haft en viktig roll för att fördjupa min egen förståelse i ämnet.

Urvalet av medverkande fårägare är grundat i den gemensamma faktorn att alla utom en använder sig av samma fårklippare och det är genom denna fårklippare som jag har fått kontakt med fårägarna. Avsikten har endast varit att hitta fårägare som har djuren som deltidssyssla för att få en representativ bild av fårnäringen som helhet i Sverige. Eftersom kontakten togs under pågående lammningssäsong fanns det en stor risk att många skulle tacka nej på grund av tidsbrist och det fanns därför inte utrymme att ha ett för smalt urval. Huruvida ullen slängdes på gården eller inte var inget kriterium för urvalet av fårägare.

Första kontakten med fårägarna skedde via sms, samma sms gick ut till alla, där information om uppsatsen och mig som författare presenterades. Däri nämndes också att jag fått deras nummer genom vår gemensamma kontakt, fårklipparen. Detta gällde för alla fårägare utom en där kontakt togs på egen hand utan hjälp av fårklippare. Icke-fårägare, dvs aktörer i förädling och marknadsföring mm, kontaktades på liknande vis som fårägarna. Vissa togs första kontakt med via mail medan andra via sms och telefon.

Informanter kontaktade via mail har alla fått ett missivbrev innehållande information om möjligheten att få medverka anonymt. De informanter som kontaktades via sms har inte fått något missivbrev men har alla erbjudits möjligheten att få vara anonyma om så önskas. Även alla personer som är citerade i uppsatsen har givit sitt godkännande för detta. Fårägarnas riktiga förnamn används i uppsatsen.

Ingen av de medverkande fårägarna bedriver sin verksamhet på heltid utan har fåren som en deltidssysselsättning. Det varierade mellan fårägarna vad deras övriga sysselsättning innebar, det kunde vara förvärvsarbete, jordbruk eller en kombination av dessa. Två av fårägarna hade kombinerat fåren med antingen förvärvsarbete eller jordbruk innan de gick i pension.

Endast en av fårägarna hade köpt fåren i syfte att ta tillvara på ullen, resterande hade fåren för kött och betesskötsel. Storleken på besättningarna (antalet djur) varierade mellan fårägarna från 10 tackor till 150. Fårraserna varierar mellan alla gårdar.

4.3. Intervjuer

Intervjuerna har antingen skett via telefonsamtal eller som mailkorrespondens. Orsakerna till detta grundade sig i att det är lättare att hitta lämplig tid och utrymme att ha intervju via telefon än att boka ett fysiskt möte. Eftersom majoriteten av medverkande informanter är fårägare har det för många varit svårt att parera en intervju med pågående lamningssäsong. Oberoende vilken person det gällde erbjöds alltid valfrihet mellan att svara på frågor via telefon eller via email.

Allteftersom intervjuerna genomfördes breddades min kunskap och förståelse kring ämnet vilket medförde att frågorna fick nytt fokus då det som tidigare i forskningsprocessen ansågs relevant att få svar på visade sig inte längre vara det i samma utsträckning. Detta medför också en ganska påtaglig självrannsakan då man i efterhand inser att frågorna som ställdes till de första medverkande informanterna

inte alltid var av högsta relevans och hade behövts ge plats åt andra funderingar som dykt upp i takt med att kunskapen om ämnet ökat.

4.3.1. Fårägarna

I den här uppsatsen har sju fårägare intervjuats. Nedan följer en kort presentation av dem

Mikaela har 28 tackor, driver tillsammans med maken småskaligt jordbruk med både djur och spannmål samt förvärvsarbetar utöver det. Besättningen ingick när de köpte gården för 5 år sedan.

Sören har 20 tackor och är pensionär. Har även bedrivit hästverksamhet med Nordsvenskar. Fåren köptes in för köttets skull och som hobby på sidan av hästarna.

Anna har 36 tackor, har startat upp ett företag för försäljning av ullprodukter. Driver verksamheten huvudsakligen på egen hand. Köpte både gård och får för 5 år sedan i syfte att ta hand om ullen, inte köttet.

Harriet har 70 tackor och är pensionär. Driver gården tillsammans med sin man. Har tidigare haft mjölkkor på gården men slutade med dessa för 15 år sedan. Fåren köptes in för betesskötsel.

Ingmar har 10 tackor på sidan av arbetet att köra djurtransport samt en mindre besättning stutar (kasttrade tjurar) på gården. Fåren införskaffades av en slump, inget bakomliggande intresse.

Maria har 10 tackor och bedriver en nötköttsproduktion på totalt 160 djur tillsammans med man och son. Utöver detta förvärvsarbetar hon också. Fåren betar känsliga marker nära vatten som ett komplement till dikorna.

Karin har 150 tackor på gården och är pensionär. Deras dotter driver en mjölkgård i närheten och Karin sköter både fåren samt kalvarna från dotterns gård. Fåren köptes för att fylla uthusen och betar naturbetesmarker.

4.3.2. Icke fårägare

Jag har även intervjuat fyra personer som alla på olika sätt är involverade i svensk ull. Här nedan följer en kort presentation:

Linnea Eklund är ullklassificerare. Hon är utbildad i Australien och har arbetat som klassificerare där i flera år men bedriver nu klassificerings-verksamhet i Sverige på sidan av sitt heltidsarbete.

Johanna Behrman är projektledare för cirkulär ekonomi på Axfoundation som driver projektet The Swedish Wool Initiative (SWI). Johanna har varit delaktig i projektet sedan årsskiftet.

Claudia Dillmann satt mellan 2017 - 2021 med i Svenska Fåravelsförbundets styrelse som Ull- och skinnansvarig och har varit väldigt drivande i frågorna kring tillvaratagandet av den svenska ullen.

Lisa Bergstrand är medgrundare av klädföretaget A New Sweden (ANS) som har funnits sedan 2017. Företaget har en tydlig hållbarhetsprofil och tillverkar plagg gjorda av enbart svensk ull.

5. Analys och resultat

Föga förvånande visar det sig vara svårt att diskutera och svara på uppsatsens frågeställningar var för sig, då det efter mina intervjuer blir tydligt att dessa är beroende av varandra och inte kan behandlas isolerat. Detta är dock något som kan ses som en fördel utifrån Leavitts öppna systemmodell då den bygger på det faktum att alla delar, komponenter, hänger ihop och påverkar varandra. Hädanefter kommer informanterna ses som komponenten aktörer, då informanterna i intervjuerna också är aktörer inom området svensk ull. Bakka et al. (2006) beskriver aktörer som människor som utför handlingar i förhållande till de andra komponenterna, något som stämmer överens med mina informanter då de genom sina handlingar är delaktiga i organiseringen kring den svenska ullen.

Först och främst visar det sig pågå två parallella spår med två typer av kunder inom svensk ull, handarbete och industri. Det finns företag som kardar, spinner och på olika sätt förädlar ullen, vilka har funnits i många år och är väl etablerade i branschen. De har sedan innan en egen kundkrets med intresse och verksamheter inom handarbete och fina textilier. Detta medför att kraven på ullens kvalité är höga och företagen måste vara selektiva vid inköp av ullen. Ull som ska användas till finstickning måste ha andra egenskaper jämfört med ull som ska användas till stoppning. Kraven blir därför större på att ullen är rensad och sorterad men även att ullen i sig är av rätt sort, med andra ord från rätt fårras. Detta medför att ull från köttraser och köttraskorsningar med en kvalité som inte alltid (med undantag på vissa raser och korsningar) lämpar sig för handarbete behöver hitta en annan kundkrets, helt enkelt ett annat spår med fokus på industriprodukter. Och det är alltså denna ull som kommande analys och resultat kommer centrera kring.

5.1. Vilka hinder identifieras och vilka åtgärder presenteras av de olika aktörerna?

Mina intervjuer påvisar att det i dagsläget finns flertalet hinder kring tillvaratagandet av ullen. Detta är dock ingen nyhet, Erikson och Sjöling (2018) skrev om just möjligheter och hinder för den svenska ullen i sin uppsats. Detta gör även Behaderovic och Zalkat (2018) i sin kartläggning av ull i Halland. Situationen är snarare som sådan att alla informanter (aktörer) pratar om olika hinder, på varsitt håll och framförallt med varierande prioriteringsordning. Målet är detsamma, att ta vara på ullen men agendan tycks spreta. Dessa hinder skulle utifrån Leavitts systemmodell representeras i uppgiftskomponenten (Bakka et al. 2006). Att överkomma hinder blir en uppgift att utföra. (ibid.)

Tittar man på de hinder som pekats ut under intervjuerna utgår de från tre olika platser i ullens ”kedja”, från får till försäljning. Dessa platser är gården, mellanled samt slutförädling och åtgärderna skiljer sig beroende på var i kedjan aktören befinner sig. Alltså, man gräver där man står och lösningarna man presenterar gynnar i första hand den del av kedjan där man själv är verksam.

Som det går att se i avsnitt 2.4 finns det ett stort driv kring ullen vilket bland annat yttrar sig i olika projekt. Projekten i sig ämnar åtgärda de hinder (uppgifter) som finns i ullkedjan. Men under mina intervjuer blir det tydligt att projekt är ett ord med både positiv och negativ laddning. För även om det innebär samarbeten mellan aktörer visar det sig att viljorna hos dessa många gånger skiljer sig. Detta understryker antagandet att aktörernas plats i kedjan är en viktig faktor.

Under min intervju med Claudia Dillmann återkommer hon till projektet hon själv var med och drog igång, ”Cirkulära Yllekläder”. När projektet tog slut valde istället Axfoundation att ta över och det blev The Swedish Wool Initiative (SWI). Hon ställer sig skeptisk till det arbete projektet ämnar utföra då hon menar på att fokus kommer flyttas från kvalitet till kvantitet vilket i slutändan genererar mindre betalt till fårägaren.

Jag tror ju att vi ska jobba med företag som har en lång tradition, som Klippans Yllefabrik. Att jobba med ett företag som begriper får och fårbonderiet. Som inte bara vill köpa billigt utan som ser värdet i den svenska ullen”. (Intervju med Claudia Dillmann)

Lisa Bergstrand (ANS) nämner också SWI som exempel

SWI var en bra tanke och många svenska företag är intresserade av att köpa och använda svensk ull, men det är för svårt och tidskrävande för att göra det i nuläget. De flesta företag köper antingen ett färdigt garn eller oftast ett färdigt tyg. Om man vill använda svensk ull måste man köpa ullen och se till att det blir till tyg. Så det är många steg på vägen (ull, sortering, tvätt, spinning, vävning/ stickning, färgning). (Intervju med Lisa Bergstrand)

Sammanfattningsvis kan man se det som att Lisa och Claudia ser ullen som ett material för textilier. Uppgiften på deras agenda blir alltså att mer köttrasull och korsningsull ska bli tillgänglig för textilspåret. För Lisas del är det självklart, hon driver ett klädföretag medan Claudia istället fokuserar på det ekonomiska mervärdet som finare textilier genererar för fårägaren. Utifrån det Claudia säger framstår det som att ull till industri inte kan kombineras med lönsamhet för fårägarna.

5.1.1. Klippningen av fåren

Ett hinder för fårägaren är situationen vid klippning av fåren. Att klippa fåren är ett omfattande arbete oavsett förutsättningar och endast en av de fårägare jag pratat med klipper fåren själv.

Fårägaren Karin beskriver

Det är ingen liten apparat att ta hand om och sortera ullen när vi klipper våra 150 tackor, det skulle gå åt flera personer för att hinna med det under tiden Johan och Erik klipper fåren. I dagsläget får jag vara glad om jag har EN medhjälpare som hjälper mig att hålla undan ullen från klipparna och fösa fram nya får. Ofta är jag ensam. Att ha en eller flera personer som sorterar och packar ullen vartefter skulle kosta mycket. (Intervju med Karin)

Så här säger Harriet som klipper sina får själv

Det kräver så mycket resurser vid klippning om man ska hinna ta hand om ullen, det är bara jag och min man, dessutom klipper vi i klippstol². Vi orkar inte en hel dag, vi klipper en omgång på förmiddagen och en omgång på eftermiddagen. Blir väldigt komplicerat att ta in någon avlönad under flera dagar och bara några timmar per dag. Det hade varit annat om man varit en stor familj som kan hjälpas åt eller haft ett proffs som klippte. Eftersom vi har klippstol blir

² Vid klippning med klippstol placeras fåren i en ställning som är i arbetshöjd. Fåren står alltså upp på med huvudet fastspänt till skillnad från när fårklipparen arbetar då djuret istället sitter på marken och klipparen står böjd över (Sjödén et al. 2007).

det inga hela fällar när man klipper [...] Det ställs stora krav på klippstationen när man ska ta hand om ullen, vi står och klipper direkt i ströbädden. (Intervju med Harriet)

Det både Karin och Harriet belyser som ett hinder för att ta hand om ullen är behovet av resurser i form av tid och arbetskraft när fåren ska klippas, då det är oerhört viktigt att ullen hålls ren och fri från strö samt är klippt i hela stycken för att den ska kunna användas. Detta gör att det går åt extra arbetskraft att hålla undan den från ströbädden likaså att sortera och packa den för förvaring. Ser vi på detta med hjälp av Leavitts modell är klippningen en viktig uppgift ur deras perspektiv.

5.1.2. Underskott på ullstationer

Oavsett vilken aktör jag intervjuar synliggörs stora hinder gällande logistiken kring den svenska ullen på så vis att den är väldigt bristfällig. Problematiken kring insamling och uppsamling av ull i Sverige är något som bland annat Behaderovic och Zalkat (2018) beskrev i sin rapport och detta hinder är alltså ingen nyhet för de inblandade. Logistiken kring insamling av ull skulle också kunna ses som en komponent i Leavitts modell, verktyg och teknologi. Bakka et al. (2006) tillskriver denna komponent innebörderna lokaler, arbetsprocesser och procedurer, något som i denna uppsats fall skulle kunna översättas till logistik kring insamling i form av ullstationer. Sett utifrån Leavitts modell är det alltså brister i denna komponent.

En ullstation är en fysisk lokal, en slags samlingspunkt för fårägare att lämna in sin ull och möjliggör att samla ihop större volymer från flera små gårdar. En ullstation kan alltså fungera som steget mellan gården och förädling. Claudia Dillmann återkommer flera gånger under intervjun till hur viktiga dessa stationer är. Att utveckla ullstationer är för henne nästa sak på listan kring organisering av svensk ull. Hon säger:

Det är det vi behöver bygga upp och det är det vi behöver driva projekt kring nu. Jag och Charlotte från CC Wool har skrivit en artikel till Fårskötsel (Dillmann & Jansson 2021) om hur man ska göra om man vill starta upp en ullstation.

Små gårdar med långa avstånd emellan är ett logistiskt problem. Det är en sak om vi gör vårt bästa att inte klippa direkt i ströbädden men sen ska ju ullen transporteras till en ullstation som det finns väldigt få av som dessutom inte alltid betalar så att det täcker klippning och transport. (Intervju med Claudia Dillmann)

Lisa Bergstrand beskriver hur deras insamling av ull gick till när de skulle tillverka sina plagg. Utifrån Leavitts modell kan man se det som att hon har löst uppgiften utan rätt verktyg och teknologi. Hon berättar:

Jag hämtade all ull första gången, men sen såg jag till att fårägaren packar ullen. Det finns ett problem med att det inte finns många ullpressar i Sverige, speciellt inte norrut. Ullen jag köpt söderut har vi lyckats få dit en press som pressar 200kg i en bal. Annars har jag fixat stora Big bag påsar som de packat i, och sen ställt på pall. Ullen skickas på pall, man betalar per pall så det blir mycket billigare om den pressats på bal. (Intervju med Lisa Bergstrand)

5.1.3. Klassificeraren om klassificering

Under min intervju med ullklassificeraren Linnea diskuterades avsaknaden av ett enhetligt bedömningssystem för den svenska ullen. Hon beskriver det som att ”Vi behöver ha ett gemensamt språk, som både fårägarna och förädlingsindustrin förstår”. (Intervju med Linnea Eklund)

Detta språk som Linnea beskriver kan också det ses som en del av verktyg- och teknologikomponenten. Som Bakka et al. (2006) skriver innebär komponenten bland annat arbetsprocesser och klassificering av ull är just en arbetsprocess i mellanledet i ull-kedjan. Att skapa ett gemensamt språk med lägre tröskel skulle, som Linnea förklarar, möjliggöra dessa arbetsprocesser för flera aktörer. Däremot lyfter hon ytterligare aspekter utifrån nya synvinklar

Det är mycket prat om klassificeringssystem, men jag tror inte Sverige är redo för att klassificera ull än. De som köper måste ju veta vad de vill köpa, klädföretagen vet inte vad de behöver. Fårägaren vet inte hur den då ska sorteras, för de inte vet inte vad som önskas. Vi behöver börja med att få till en sorteringsstandard. (Intervju med Linnea Eklund)

Det Linnea beskriver är alltså att klassificeringssystemet måste vara applicerbart för alla berörda aktörer. Genom att skapa ett enklare klassificeringssystem (sorteringsstandard) som är mindre resurskrävande får vi därmed en situation, sett utifrån Leavitts modell, där komponenterna aktörer samt verktyg och teknologi kan samarbeta.

Även Lisa Bergstrand beskriver denna problematik kring bristen på ett språk (klassificeringssystem) sett utifrån ett textilperspektiv ”Ullen är grovsorterad av klipparen. Sen sorteras den i Italien [...] det är en av anledningarna till att vi skickar dit på spinning, för ingen kan sortera i Sverige, och det är mycket viktigt att göra för att få ett jämt och bra spinn garn”. (Intervju med Lisa Bergstrand,

ANS)

Detta perspektiv är däremot något som klassificeraren Linnea problematiserar. Det faktum att stort fokus läggs på spinnerier och karderier, kanske kräver för mycket resurser. Snarare borde vi nästan vända på problemet. Istället för att se ylletröjor som slutprodukt borde fokus skiftas mot produkter som inte kräver denna förädling, så som isolering, pellets för eldning eller stoppningsmaterial menar hon.

Även Johanna Behrman trycker på behovet av ett klassificeringssystem, men menar att det ska vara anpassat för storskalig industri och inte enbart klädtextil.

På sikt måste vi involvera fler branscher än mode för att kunna tillvarata alla olika typer av ull. Jag ser exempelvis stor potential för inredning och möbler. Jag tänker hela tiden att det är de stora volymerna vi är mest intresserade av inom detta projekt och det styr också klassificeringssystemet i pilotskala som vi utformar. (Intervju med Johanna Behrman, SWI)

5.1.4. Två spår på samma spelplan

Fårägaren Anna uttrycker problematiken kring bristen på spinnerier. De är få och de är dessutom relativt små i kapacitet, vilket i Annas fall innebar att hon fick vänta väldigt länge på att få sin ull spunnen. Samma problem har fårägaren Mikaela som efter senaste höstens klippning valt att spara ullen för första gången. Hon beskriver hur hon sökt sitt närmaste spinneri flertalet gånger men inte fått någon kontakt. Situationen med spinnerierna kan på samma sätt som ullstationerna ses som en del av den bristande logistiken kring organiseringen av svensk ull, alltså en bristande verktyg- och teknologikomponent.

Som fårägaren Anna beskriver situationen är spinnerierna nästintill en flaskhals i kedjan, något som blir ännu mer påtagligt när handarbete och industri ska ”konkurrera” om spinnerierna. Det medför ett underläge för köttras och korsningsullen om spinnerierna behöver prioritera och väljer den ull som är av bäst kvalité för att bli spunnet. Detta stärker det klassificeraren Linnea beskriver, att rikta blicken bort från tröjor och på det viset inte behöva konkurrera med handarbets-spåret.

5.1.5. Försäljningskanaler

En sak Claudia Dillmann och fårägaren Anna tar upp under intervjuerna är projektet ”Ullförmedlingen”. De båda menar att det inte är en hållbar försäljningskanal för den svenska ullen. Anna förklarar att den endast når ut till handarbete, inte industrin för att skalan är alldeles för liten. Men Anna är också tydlig med att understryka att en digital marknadsplats fortfarande en bra kanal för förmedling av ullen. En digital marknad blir en plats för aktörer att mötas och handla och det möjliggör också för fler aktörer att kunna nå varandra. Detta kan liknas vid att fler ullstationer möjliggör för fårägare, aktörer, att kunna ta vara på ullen efter klippning då det finns någonstans att göra av den. Marknadsplatsen är likt ullstationerna en del av logistiken kring organiseringen av svensk ull.

5.1.6. Kunskap och information

Ytterligare en faktor som i dagsläget framstår vara bristfällig i verktyg- och teknologi komponenten är kunskap om initiativ och aktiviteter kring svensk ull. Under mina intervjuer med fårägarna synliggjordes att dessa två var direkt kopplade till ett medlemskap i Svenska Fåravelsförbundet, oberoende om man slängde eller tog vara på ullen. Däremot var ett medlemskap ingenting som påverkade fårägarnas inställning till ullen, utan ullen sågs av alla som något som borde komma till användning.

Så här säger Maria som inte är medlem i förbundet

Jag har alltid funderat vad man ska göra med ullen. Har en kompis som tar som trädgårdsull och en annan som tovar som tar några säckar [...] Jag kan absolut tänka mig att lägga ner tid på det här om det fanns någon som tog emot detta. Sönerna är ju ute och åker överallt på crosstävlingar så de kan ju ta med sig säckar och lämna av. (Intervju med Maria)

Sören, som inte heller är medlem säger:

Gutarnas ull är inte så intressant eller den uppfattningen har jag fått i alla fall. Eller läst mig till. Jag har inte lagt något större krut på ullen. Jag tar rätt på lite när jag planterar skog [...] Hade jag haft andra får kanske jag lagt lite krut på det. (Intervju med Sören)

Vid implementering av den senare versionen av Leavitts modell (Leavitt- Ry) kan även denna kunskapslucka ses som bristfälligheter i verktyg och teknologi, då den senare versionen inkluderar just information i komponenten.

5.2. Råder någon typ av ansvarsfördelning?

Svaret på denna fråga visar sig snarare i det som inte sägs, eftersom ingen tar på sig något ansvar gällande organisering av svensk ull. Det som istället diskuteras är snarare var ansvaret borde ligga. Mina intervjuer påvisar att det råder stor enighet i att ullen ska tas om hand men att det är extremt spretigt om vem som ska göra det. Detta skulle utifrån Leavitts modell kunna ses som att det i dagsläget inte finns någon struktur i organiseringen. Struktur innebär en arbetsfördelning, vem som ska göra vad, vilket i sin tur innebär att man tar på sig ett ansvar att faktiskt utföra arbetet. Avsaknaden av ansvarstagande är alltså en avsaknad av struktur. Sedermera kommer därför Leavitts strukturkomponent representeras av ansvar, ansvarstagande och ansvarsfördelning.

Artikeln för tidningen Fårskötsel (Dillmann & Jansson 2021) som Claudia Dillmann nämner i tidigare avsnitt gällande uppstart av ullstationer riktar in sig på enskilda personer vilket innebär att ansvaret i mångt och mycket läggs på eldsjälarna, exempelvis fårägare med ett privat intresse.

Men ansvarsfördelning kan också te sig på andra vis. Som Linnea Eklund nämner behövs det mer kunskap i förädlingsbranschen om vad olika kvaliteter på ullen lämpar sig till, för att på så vis kunna utöka ullens användningsområden. Behovet av kunskap och information ligger alltså inte enbart hos fårägaren. Utifrån Leavitts modell leder detta resonemang in på kopplingen mellan struktur, uppgifter och aktörer, vem ska ha vilken typ av ansvar (Bakka et al. 2006). Det handlar i detta fall snarare om en skiljelinje i strukturen, var en aktörs ansvar tar slut och när nästa ska ta vid.

Det går inte heller att diskutera struktur och ansvar utan att finansiering och lönsamhet behandlas. Oavsett hur mycket driv aktörer har att utföra uppgifter, måste det finnas någon typ av ekonomi som möjliggör detta. Det visade sig dock vara svårt att fastslå hur strukturen kring finansiering ska ske när det inte finns någon som ser sig som ansvarig. Vilket i sig leder till frågan om någon i dagsläget bör se sig som ansvarig när det inte finns någon uttalad ansvarsfördelning?

5.2.1. Vem ska stå för notan?

Det visade sig finnas många förslag på finansieringsalternativ kring organisering av svensk ull men den gemensamma faktorn i svaren är dock att ingen av mina informanter ser sin del av kedjan som ansvarig.

Lisa Bergstrand svarar såhär på min fråga om huruvida förädlingsindustrin tar ansvar i frågan om att ta vara på svensk ull

Fjällräven köper ull men de köper från Ullkontoret som samlar in ull och tvättar den på Gotland (och jobbar med en fårgård i Jämtland). Såklart skulle större företag kunna köpa mer och lägga mer resurser på detta, men kanske inte har i sitt intresse att bygga upp svensk ullindustri [...] Jag tror att det behövs statligt stöd för att kunna ta vara på all ullen i Sverige. Detta finns i Norge, alla fårägare får betalt för att lämna in ullen (redan där bra och ett sätt att få fårägare att sköta fåren även för ullen) sen sorteras och klassificeras den. (Intervju med Lisa Bergstrand, ANS)

Claudia Dillmann menar dock att statlig finansiering inte är ett alternativ och att man inte kan titta på Norge som ett föregående exempel och trycker istället på marknaden som finansiär. Hon säger:

Vi spelar inte i samma division som Norge. Jag tror inte på subventioner. Om vi säger att staten går in med finansiering så blir det väldigt känsligt så fort det blir nyval. Marknaden måste finansiera det här själv, det måste bära sig självt annars blir det inte långsiktigt hållbart. Det har skrivits motioner till oss i styrelsen om att vi måste få politiker att subventionera men det alldeles för osäkert. Inför varje ny mandatperiod har vi ju ingen aning om vad som händer och sker efter valet. (Intervju med Claudia Dillmann)

Johanna Behrman svarar såhär på frågan om deras egen roll som finansiärer

Vi har inte möjlighet att gå in med pengar på det sättet, men jag hoppas projektet kan hjälpa till att belysa ännu mer vad som behöver investeras i Vi är en fristående och icke-vinstdrivande organisation som är finansierade genom ägarna till en stiftelse. Våra projekt drivs i regel med egna medel. I vissa fall söker vi finansiering för våra projekt, men då framför allt för att kunna finansiera andra experter eller forskare inom projektet. Vi driver olika samverkansprojekt där vi går in med tid och expertis och vi ger inte ut några typer av bidrag. (Intervju med Johanna Behrman, SWI)

Claudia som själv har varit delaktig i flertalet projekt, främst ”Cirkulära Yllekläder” lyfter också fram projektpengar som finansieringsmedel men understryker att det måste skapa något som bär sig självt även när projektperioden (och därmed pengarna) tar slut. Hon säger: ”Jag tror på projektpengar för att skapa modeller för att göra något som blir ekonomiskt bärbart. Det är ju det som är som bra med landsbygdspengarna, man kans testa en idé och provköra för att sen så kör ju den av sig själv” (Intervju med Claudia Dillmann)

Sammanfattningsvis kan man se det som att styrkan ligger i förslag på olika typer av finansiering medan svagheten ligger i själva finansieringen, ingen ställer sig bakom förslagen som en ansvarig aktör.

5.2.2. Lön för mödan

Tankarna kring ekonomin i svensk ull skiljer sig delvis mellan olika aktörer. Det råder visserligen en enighet att ullens kvalitet är en betalningsgrundande faktor, men hur mycket betalning ullen bör generera finns inget enhetligt svar på, något som går att koppla ihop med tidigare diskussion om klassificeringssystem. Eftersom det inte finns något uttalat ansvar om vem som ska finansiera vad, blir det en direkt effekt på ersättning till fårägaren för arbetet med ullen.

På frågan om vilka förutsättningar som skulle krävas för att ta vara på ullen blir betalningen självklar. Sådär säger fårägaren Mikaela ”Det ska vara lönsamt. Det är ju värt med extra arbete om man kan säkerställa att man får betalt för det.” [...] ”Jag har inte undersökt hur mycket man kan få betalt för denna ull”. (Intervju med Mikaela)

Fårägaren Ingemar beskriver istället att om det finns en mottagare är han villig att till en början bidra med ull

Kan jag lämna inom 5 mils radie och det åtminstone betalar bensinpengarna kan jag tänka mig göra det. I alla fall till att börja med tills den firman får igång sin verksamhet, Sen kan det bli att de förändrar kraven och att de vill ha mer sorterad ull. Det vet man ju inte. Då vill man ha mer betalt för ullen. Så att det täcker jobbet. Men inte räknar man med att tjäna pengar. (Intervju med Ingemar)

Harriet som idag åker och slänger ullen på en återvinningsstation menar att hon lika gärna kan åka samma sträcka till en insamlingsstation och ge bort ullen.

Om det fanns en insamlingsstation i närheten. Jag kör ju hellre till den om det är lika långt som till soptippen [...] Men lönsamheten är viktig. Hade man kunnat klippa endast hälften av fåren för att lägga ner resterande tid på ullhantering och få betalt för det hade det varit något. (Intervju med Harriet)

Fårägarna Ingemar och Harriet tangerar något som hela tiden är närvarande under mina intervjuer med fårägarna, att det finns en slags emotionell koppling till ullen, man ser det som ett användbart material som tråkigt nog slängs. Denna känsla är påtaglig även om den inte är övervägande, då det i sådana fall inneburit att man tagit vara på ullen oavsett arbetsbörda eller lönsamhet. Men vad känslan i deras fall

genererar är viljan av att ställa upp och göra en extra insats, något som framstår som oberoende av struktur och ansvarsfördelning. Detta kan likt exemplet med uppstart av ullstationer ses som eldsjälar som tar ett ansvar. Frågan är dock om detta ansvar ska ligga på dem?

En annan aspekt som klassificeraren Linnea lyfter fram i intervjun är kostnaden för fårägaren att anlita henne för klassificering av ullen. När hon arbetar är hon på plats vid klippning av fåren och sorterar ullen. Att betala både klipparen och klassificeraren kräver att det är en stor besättning för att det ska vara ekonomiskt försvarbart. Hon menar att eftersom de flesta besättningarna är på max 50 djur blir istället situationen att man både lagt pengar på klassificering samt att man i slutändan har relativt små volymer ull som kan betala något.

Det går att utröna ett mönster under mina intervjuer med fårägarna, de alla anser att mer arbete innebär mer betalt och lite arbete innebär lite betalt. Omsätter man detta i verkligheten öppnar det upp för en viss valfrihet för den enskilde fårägaren att kunna prioritera antingen tid, arbete eller betalning utifrån vilka förutsättningar denne har. Detta skulle i det stora hela kunna ge möjlighet att kombinera ett ökat tillvaratagande av ull med deltidsjordbruk.

5.3. Vad saknas för att kunna skapa en organisation?

Det blir tydligt att komponenterna struktur samt verktyg och teknologi är de stora svagheter i organiseringen kring svensk ull. Det är problematiskt att diskutera de olika komponenterna var för sig och att peka ut de som specifika brister eftersom modellen denna analys bygger på grundar sig i att alla komponenter hänger ihop. Exempelvis är gränsen mellan komponenterna uppgifter samt verktyg och teknologi svår att dra. Att det idag råder en stor brist på ullstationer kan ses som svaghet i verktyg- och teknologikomponenten samtidigt som driften av de stationer som finns är en uppgift att utföra i organiseringen, alltså en uppgiftskomponent. Men för att det ska kunna gå att diskutera konkreta aspekter i vad som saknas krävs en viss uppdelning av komponenterna, även om det indirekt påverkar samtliga av dem.

Men i försöket att svara på vad som saknas för att skapa en organisation, börjar det likna "hönan och ägget". Enligt Leavitts modell består redan en organisation av komponenterna aktörer, struktur, uppgifter samt verktyg och teknologi. Det finns idag flertalet aktörer och likaså uppgifter som dessa ämnar utföra. Men för att kunna skapa någon typ av struktur, alltså en ansvarsfördelning samt fungerande verktyg och teknologi, logistik och kommunikation, verkar det utifrån mina intervjuresultat

att det skulle krävas någon typ av enande kraft. Med andra ord en slags branschorganisation. Så var ska man börja?

Tanken kring en branschorganisation är något som både Johanna Behrman från The Swedish Wool Initiative samt fårägaren Anna tar upp. Johanna lyfter den i samband med frågan om vem som ska finansiera svensk ull och menar att en branschorganisation skulle vara ett medel för att samarbeta i frågan. Anna talar om att en medlemsorganisation med medlemsavgift kan vara en väg och har istället förmedlingen av ullen i åtanke när hon pratar om en organisation, att det behövs en marknad som möjliggör för små gårdar och stora företag att mötas. Anna lyfter även in andra branschorganisationer som medfinansierare, exempelvis LRF.

Så för att återkomma till själva bildandet av organisationen, hönan och ägget, kan det här kanske vara lägligt att involvera ytterligare en komponent som Bakka et al. (2006) beskriver, förändringsagenten.

5.3.1. Ullmäklaren- förändringsagenten?

Så här beskriver Johanna Behrman ett av målen för projektet The Swedish Wool Initiative: ”En annan del vi tittar på är ullmäklarrollen. Någon som kan vara en brygga mellan producent och industri, som förstår behovet hos båda”. (Intervju med Johanna Behrman, SWI)

Bakka et al. (2006) introducerar komponenten förändringsagent i samband med förändring av en organisation. Skulle den ullmäklare Johanna beskriver kunna ha rollen som förändringsagent? Återigen uppstår det en viss förvirring när det inte finns någon organisation att förändra. Men med tanke på att flera av komponenterna behöver etableras skulle en förändringsagent här ha rollen i att leda den processen, även om det snarare handlar om en uppstart än förändring. Ullmäklaren med ben i de olika delarna av ullkedjan, kan därför ses som en ganska naturlig rekryt för rollen. Denna ullmäklare får då i egenskap av förändringsagent både rollen som en konsult i arbetet att etablera organisationen och dess komponenter, likväl som att bli en slags ”spindel i nätet” genom att vara länken mellan leden. Vi får då en ullmäklare som snarare än förändringsagent får fungera som en etableringsagent för en branschorganisation kring svensk ull.

Men att göra om förändringsagenten till en etableringsagent kräver dock ytterligare modifikationer i modellen. Som Bakka et al. (2006) beskriver, initieras förändringen (etableringen) först av en startåtgärd i en av komponenterna i en organisation, vilket medför att vi åter hamnar i resonemanget om hönan och ägget. Kanske själva startåtgärden för agenten är att initiera branschorganisationen för att

därefter kunna förändra och etablera komponenterna? I detta fall kanske man helt enkelt behöver vända upp och ner på författarnas metod för agentens tillvägagångssätt för att kunna använda sig av modellen?

Med detta sagt kvarstår det dock åtminstone två frågor, vem ska denna etableringsagent vara och vem ska avlöna den? Kan det vara en uppgift för nämnda branschorganisation?

6. Avslutande diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka organiseringen av tillvaratagandet av svensk ull, vilka hinder och åtgärder som finns samt att utröna vad som behövs för att kunna skapa en gemensam organisation.

1. Vilka hinder och åtgärder identifierar de olika aktörerna?
2. Råder någon typ av ansvarsfördelning?
3. Vad saknas för att kunna skapa en organisation?

Som analysen påvisade finns det flertalet hinder men också åtgärder för att komma till rätta med dessa. Fokus var på lönsamhet för fårägaren, resursåtgång vid klippning, logistik för insamling och förädling, kunskap hos fårägarna, klassificeringssystem samt oenighet i vad köttras- och korsningsullens kan och bör användas till. Var i ullkedjan aktören var verksam visade sig, logiskt nog, vara direkt kopplat till vilka hinder denne hade identifierat och därmed vilka åtgärder denne presenterade. Detta medför att agendan för den svenska ullen i dagsläget spretar väldigt.

Det visade sig inte finnas något uttalat ansvarstagande hos de olika aktörerna, vilket kan förklaras med att det inte finns någon uttalad ansvarsfördelning. Däremot fanns det en tydlig (om än spridd) uppfattning bland informanterna om var ansvaret borde ligga- någon annanstans än hos dem själva. Frågan kvarstår dock, bör alla aktörer känna sig ansvariga? Ska några bära en tyngre börda än andra?

Vad som saknas för att kunna bilda en gemensam organisation visade sig svårt att ge ett konkret svar på. Det synliggjordes att komponenterna som en organisation består av (Bakka et al. 2006) i dagsläget inte alltid fungerar, vilket går att se i svaret på de övriga frågeställningarna. I samband med detta introducerades ett förslag på en ullmäklare. En drivande och enande aktör vars uppgift blir att tillsammans med övriga aktörer bilda en organisation med syfte att åtgärda de bristande komponenterna.

Eriksson & Sjöling (2018) beskriver i sin uppsats avsaknaden av ett klassificeringssystem som ett hinder för ökad användning av svensk ull, frågan är dock om det fortfarande stämmer? Hur stora är egentligen dessa hinder? Mina resultat visar på behovet av en sorteringsstandard snarare än klassificering. En sorteringsstandard möjliggör att fårägaren kan sortera ullen själv och därmed minska kostnader för klassificering. Det faktum att den köttras- och korsningsull som den representerar majoriteten av den ull som produceras inte alltid lämpar sig

för fina textilier styrker ytterligare det faktum att ett klassificeringssystem inte kommer till sin rätt för denna ull.

Ytterligare en viktig aspekt att väga in är att andelen ull som slängs faktiskt har minskat drastiskt de senaste åren tack vare det stora engagemang och intresse som väckts de senaste åren hos berörda aktörer (Svenska Fåravelsförbundet 2021), detta utan nämnda klassificeringssystem. Så istället för att se avsaknaden av detta som ett hinder, istället börja se en sorteringsstandard som en åtgärd för att underlätta för alla inblandade.

Brist på ullstationer innebär en brist på logistik. Som Behaderovic och Zalkat (2018) skriver i sin förstudie är det svårt att samla ihop stora volymer på grund av att gårdarna både har små besättningar och stor geografisk spridning och det är här ullstationerna fyller en oumbärlig funktion. Men vad exakt innebär denna funktion? Vilket arbete ska själva stationen utföra? Ska den enbart vara en uppsamlingslokal eller ska även sortering och distribuering skötas här? Enligt den artikel som publicerades i tidningen Fårskötsel (Dillmann & Jansson 2021) kan detta variera mellan stationer. Vi är återigen tillbaka till frågan om ansvar inom organiseringen.

Även om en sorteringsstandard kan utföras av fårägaren själv, är det, som både Karin och Harriet beskriver, redan en hög arbetsbelastning vid klippning av fåren. En sortering är visserligen enklare att utföra jämfört med klassificering men likväl måste den utföras. Utgår man istället från att sorteringen ska ske på ullstationer minskar ansvaret för enskild fårägare men ökar för de eldsjälar som driver stationen. Men behöver något av dessa alternativ vara rätt eller fel egentligen? Problemet ligger inte enskilds aktör val utan snarare i möjligheten att välja och det hela fallerar om det inte finns några stationer för fårägaren att åka till. Har man varken resurser till att sortera själv eller tillgång till en ullstation blir resultatet att ullen slängs. Även detta kan kopplas till avsaknaden av en gemensam organisation där ansvaret kring denna fråga skulle kunna diskuteras och fördelas istället för att tillfalla enskilda aktörer.

6.1. Svensk ull- en branschorganisation?

Slutligen. Tittar man på The Swedish Wool Initiative och ser vilka som är delaktiga i projektet är det en gedigen lista. Det finns representanter från alla delar av ullkedjan och en av projektets huvudfrågor är som tidigare nämnt ullmäklaren, vår etableringsagent. Detta pekar på att det finns goda möjligheter för nämnda projekt att börja titta på en gemensam branschorganisation som en del i deras arbete. En

branschorganisation i form av en medlemsorganisation skulle i sig också vara en möjlighet för inkludering av fler fårägare, idag finns en fårägare med i projektet. Att då skapa en medlemsorganisation skulle på så vis bredda representationen av fårägarna och faktiskt låta de få bli en aktiv del av organiseringen, inte enbart ansvarstagare som tidigare diskuterats. En branschorganisation ska väl trots allt inkludera själva branschen?

7. Referenser

- A New Sweden. u.å. *Timeless garments made in Sweden from 100% Swedish wool*.
<https://www.anewsweden.com/> [2021-05-05]
- Axfoundation. u.å. *The Swedish Wool Initiative*.
<https://www.axfoundation.se/projekt/swedish-wool-initiative> [2021-05-09]
- Bakka, Jörgen; Fivelsdal, Egil & Lindkvist, Lars. (2006). *Organisationsteori: struktur - kultur - processer*. 5:3. Malmö: Liber AB.
- Behaderovic, Danira & Zalkat, Ghazal. (2018). *En kartläggning av ullen i Halland*. Eldsberga: Hushållningssällskapet.
<http://hushallningssallskapet.se/wp-content/uploads/2018/12/forstudie-ull-som-resurs-original.pdf> [2021-05-25]
- CC Wool. u.å. <https://ccwool.se> [2021-05-05]
- Cederblad, Johanna. (2017). Fårull för miljoner bränns upp i Sverige: ”Sorgligt”.
Svenska Dagbladet.
<https://www.svd.se/farull-for-miljoner-branns-upp-i-sverige-sorgligt> [2021-05-05]
- Dillmann, Claudia. & Jansson, Charlotte. (2021). Ullstationen- ett viktigt verktyg för en ökad svensk ullproduktion. *Fårskötsel*. 101(2): 20 – 22.
- Eriksson, Alina & Sjöling, Saga. (2018). *Svensk fårull – en bra resurs. En fallstudie om att skapa mervärde för svensk ull*. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala: Institutionen för ekonomi.
- Grönvall, Anders. (2021). *Lantbrukets djur i juni 2020 Slutlig statistik*.
<https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2021-01-29-lantbrukets-djur-i-juni-2020-slutlig-statistik> [2021-04-05]
- Karlsson, Ann-Marie. (2017). Störst andel småbruk i Lappland. *Jordbruket i siffror*. 18 juli. <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2017/07/18/storst-andel-smabruk-i-lappland/> [2021-04-28]
- Jordbruksverket. (2020). *Jordbruksföretag och företagare 2020*.
<https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2021-04-28-jordbruksforetag-och-foretagare-2020> [2021-04-28]
- Jordbruksverket. (2021). *Miljöersättning för betesmarker och slåtterängar*.
<https://jordbruksverket.se/stod/lantbruk-skogsbruk-och->

tradgard/jordbruksmark/betesmarker-och-slatteangar/betesmarker-och-slatteangar [2021-04-27]

- Jordbruksverket (2021). *Skötsel och stallmiljö*.
<https://jordbruksverket.se/djur/lantbruksdjur/far-och-getter/skotsel-och-stallmiljo> [2021-05-27]
- Jordbruksverket. u.å. *Databasen Tuva*.
<https://etjanst.sjv.se/tuvaut/site/webapp/tuvaut.html> [2021-04-28]
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lindberg, Gunnar. (2005). Ull blir gull. *Fårskötsel* Nr 4: 21 - 22.
<https://faravelsforbundet.se/kunskap/ull-blir-gull/> [2021-05-27]
- Lunenburg, Fred C. (2010). Managing Change: The Role of the Change Agent. *International Journal of Management, Business and Administration* 13(1).
<https://docplayer.net/8226888-Managing-change-the-role-of-the-change-agent.html> [2021-06-05]
- Nämnden för Hemslöjdsfrågor. u.å. *Ull i Sverige*. <https://nfh.se/ull-i-sverige.html> [2021-05-29]
- Sjödin, Erik; Eggertsen, Jesper; Hammarberg, Karl-Erik; Danell, Öje; Näsholm, Anna; Barck, Stefan; Green, Daniel; Waller, Allan; Hansson, Ingemar; Persson, Sofia & Kumm, Karl-Ivar. 2007. *Får*. 8 uppl. Stockholm: Natur och Kultur.
- Sjösvärd, Anna. (2020). *Klassificering för svensk fårull- En studie i förutsättningar om utvecklingen av ett svenskt klassificeringssystem*. Göteborgs universitet, Göteborg: Institutionen för kulturvård.
- Svenska Fåravelsförbundet (2010). *Dorper – Svenska Fåravelsförbundet*.
<https://faravelsforbundet.se/kunskap/dorper/> [2021-05-27]
- Svenska Fåravelsförbundet (2017). *Svensk ullproduktion*.
<https://faravelsforbundet.se/svensk-ullproduktion-2016/> [2021-04-05]
- Svenska Fåravelsförbundet (2020). *Karta över ulluppköpare och ullförädlare i Sverige*.
<https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=148hInKnPLwvMunlGox7KojlQ-8> [2021-04-30]
- Svenska Fåravelsförbundet (2020). *Slutrapport från Vinnovaprojektet Cirkulära Yllekläder*. <https://faravelsforbundet.se/slutrapport-fran-vinnovaprojektet-cirkulara-ylleklader/> [2021-05-05]

- Svenska Fåravelsförbundet (2021). *Färsk statistik om den svenska ullen*.
<https://faravelsforbundet.se/farsk-statistik-om-den-svenska-ullen/> [2021-05-27]
- Svenska Fårklipparförbundet. u.å. *Klippning och ullskörd*.
<http://farklipparforbundet.se/kontaktformular/klippning-och-ullskord/>
[2021-05-27]
- Letterfors, Alexandra. (2018). Tonvis med ull slängs varje år. *Sveriges Radio*.
<https://sverigesradio.se/artikel/6849049> [2021-05-05]
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten. (2007). *Att fråga och att svara*. 1 uppl.
Stockholm: Liber AB.
- Ullförmedlingen u.å. *Om Ullförmedlingen*. <http://ullformedlingen.se/om-ullformedlingen> [2021-04-21]
- de Wit, Einar. (2021). Vad hände i Svenska Fåravelsförbundet under 2020?
Fårskötsel 101(3): 12

Bilaga 1

- Hur många djur har du? Ras?
- Driver du gården på egen hand eller tillsammans med någon annan?
- Jobbar du eller någon annan på sidan av gården? Bedrivs någon annan verksamhet på gården?
- Hur länge har du haft/drivit fårverksamheten?
- Varför skaffade du fåren?
- Har du varit engagerad i något ull-projekt tidigare? Vad innebar det projektet? Är du fortfarande delaktig? Om inte, varför?
- Har du fått något utskick med information om ullhantering, ex projekt eller kurser? Eller har du fått söka information själv?
- Vet du var du har din närmsta ullinsamlingsstation?

(Om du *tar vara* på ullen behöver du *inte* svara på dessa frågor)

- Slänger du ullen i dagsläget? Vad är orsakerna bakom det?
- Har du några tankar om att börja ta vara på ullen?
- Vad skulle förutsättningarna vara för att du skulle ha möjlighet att ta hand om ullen?
- Har du alltid slängt ullen?

(Om du *slänger* ullen så behöver du *inte* svara på dessa frågor)

- Har du alltid tagit vara på ullen? Varför började du?
- Använder du dig av någon tjänst, ex ullförmedlingen eller något forum för att sälja ullen?
- Hur går du till väga efter klippning? Skickar du ullen till någon förädling? Lämnar den på en ull-station? Tar du hand om den själv?